

“पंचायत विकास निर्देशांक (PDI)” ची
अंमलबजावणी व विविध स्तरावरील व्याप्ती
व कार्यप्रणाली बाबत.....

महाराष्ट्र शासन

ग्राम विकास विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: पीडीआय - २०२३/प्र.क्र.८६/पं.रा.-१

बांधकाम भवन, मझबान पथ, फोर्ट,

मंत्रालय, मुंबई- ४०० ००१

तारीख: १५ डिसेंबर, २०२३.

वाचा -१.पंचायत राज मंत्रालय कडील जा.क्र.डी.ओ.No.M-11015/171/2023-CB-Part(1)

दिनांक ०१ सप्टेंबर, २०२३.

२.पंचायत राज मंत्रालय कडील जा.क्र.डी. ओ. No. M-११०१९/ १५/ २०२३ - IOP
दि.२९/८/२०२३

प्रस्तावना :

सयुक्त राष्ट्र संघाने “शाश्वत विकासासाठी जागतिक परिवर्तन कार्यक्रम २०३०” जाहीर केला असून शाश्वत विकासाच्या उद्देशाने जाहीर केलेली १७ शाश्वत विकास ध्येये व त्या अंतर्गत १६९ लक्षांचा /उद्दिष्टांचा समावेश असून हा कार्यक्रम दि. ०१ जानेवारी २०१६ पासून भारतात लागू झाला आहे.

ग्रामीण भागात शाश्वत विकास ध्येय (SDGs) प्राप्त करण्यासाठी ९ संकल्पीय पध्दती विकसित करून केंद्रीय मंत्रालय व राज्य सरकारचे विभाग, निती आयोग आणि पंचायती राज संस्था (PRIs) यांचा समावेश असलेल्या शाश्वत विकास उद्दिष्टांच्या (LSDGs) स्थानिकीकरणाच्या प्रक्रियेत पंचायत राज मंत्रालयाने नेतृत्वाची भूमिका घेऊन पंचायत विकास निर्देशांक (PDI) तयार करण्याचे निश्चित केले आहे. शाश्वत विकासाचे स्थानिकीकरण अंतर्गत उचित उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी स्थानिक निर्देशांकाचे मूल्यमापन करणे आवश्यक आहे. पंचायतीच्या प्रगतीचे मोजमाप करणेसाठी पंचायत विकास निर्देशांक (PDI) हे एक बहुआयामी साधन आहे. पंचायत विकास निर्देशांक (PDI) च्या गणनेसाठी गुणवत्तापूर्ण माहिती हा पाया आहे. यामागील उद्देश राज्याच्या विविध विभागांचा सक्रिय सहभाग घेऊन दर्जेदार माहिती संकलन करणे आणि संकल्पना आधारित पंचायत विकास निर्देशांक (PDI) चे गुणांकन तयार करण्यासाठी प्रमाणिकरण सुलभ करून पंचायत विकास निर्देशांकाची अंमलबजावणी करणे आहे.

पंचायत विकास निर्देशांक (PDI) २०२३-२४ साठी दिनांक ३१ मार्च २०२३ पर्यंतच्या उपलब्ध माहितीच्या आधारे पायाभूत व प्राथमिक अहवाल तयार केला जाईल. सदर निर्देशांकाच्या अंमलबजावणीसाठी राज्य स्तरावर प्रमुख विभागांचे वरिष्ठ अधिकारी आणि जिल्हा, उपविभाग आणि तालुका स्तरावरील संनियंत्रण आणि डेटा प्रमाणीकरण समित्यांच्या प्रतिनिधित्वासह सुकाणू समिती स्थापन करणे तसेच विविध स्तरावर नोडल अधिकारी यांची नेमणूक करणे आवश्यक आहे. विविध विभागांच्या क्षेत्रीय कार्यालयांमधून मिळविलेल्या माहितीची अचूकता आणि गुणवत्ता प्रमाणित करण्यासाठी नियोजन विभाग आणि सांख्यिकी संचालनायाच्या अधिकाऱ्यांच्या महत्त्वाच्या भूमिका असून प्रत्येक स्तरावर सांख्यिकी व नियोजन विभाग समाविष्ट असेल. स्थानिकीकृत SDGs द्वारे विविध प्रमुख योजना/कार्यक्रमांची संरेखित SDG चे संबंधित लक्ष साध्य करण्यासाठी केलेल्या प्रगतीचे निरीक्षण PDI मध्ये असणार आहे. सबब केंद्र शासनाच्या सुचना विचारात घेऊन पंचायत विकास निर्देशांक (PDI) ची अंमलबजावणी आणि विविध स्तरावरील व्याप्ती याबाबत शासनाने पुढील प्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय-

शाश्वत विकास ध्येयांच्या स्थानिकीकरणासाठी केंद्र शासनाच्या निर्देशानुसार राज्यामध्ये पंचायत विकास निर्देशांक (Panchayat Development Index-PDI) तयार करण्यात येत आहे. सदर उपक्रमाचे नाव “पंचायत विकास निर्देशांक” असे राहिल. यामध्ये राज्यातील सर्व ग्रामपंचायतींचा पंचायत विकास निर्देशांक (PDI) तयार करण्यात येईल.

२. “पंचायत विकास निर्देशांक(PDI) समिती” या नावाने स्थापित तज्ञ गटाने सादर केलेल्या अहवालाचे आधारे पंचायत विकास निर्देशांक (PDI) नावाने संकेत स्थळ उपलब्ध करून दिले आहे. सदर संकेतस्थळावर सन २०२२-२३ या आर्थिक वर्षातील आधारभूत माहिती ऑनलाइन भरणेत यावी. ग्रामपंचायत कार्यक्षेत्र अंतर्गत कृषि विभाग, पशुसंवर्धन व दुग्धव्यवसाय विभाग, सांख्यिकी संचालनालय, नियोजन विभाग, बँका, शिक्षण विभाग, वनविभाग, आरोग्य विभाग, गृहविभाग, अन्न व नागरी पुरवठा विभाग, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, महसूल विभाग, ग्रामविकास विभाग, राष्ट्रीय ग्रामीण जिवन्नोनती अभियान (NRLM) विभाग, महिला व बाल कल्याण विभाग अशा १५ क्षेत्रीय विभागांनी सक्रीय सहभाग घेणे महत्त्वपूर्ण असून त्या बाबत संबंधित विभागाने त्यांचे जिल्हास्तरीय अधिकारी यांना PDI साठी माहिती

संकलन, प्रमाणिकरण करण्याचे निर्देश द्यावेत. PDI च्या अहवाल आणि गणनेसाठी दर्जेदार माहिती हा पाया असणार आहे. या साठी विविध प्रशासकीय विभागांचा सक्रिय सहभाग आवश्यक आहे.

३. पंचायत विकास निर्देशांकाची (PDI) वैशिष्ट्य:-

- ३.१) चालू आर्थिक वर्षातील पंचायत विकास निर्देशांक सन २०२२-२३ मधील माहितीच्या आधारावर तयार करण्यात येईल.
- ३.२) पंचायत विकास निर्देशांकमधील माहिती ही पंचायतीच्या विकासाची सद्यस्थिती दर्शवणारी निर्देशक म्हणून काम करणार आहे.
- ३.३) पंचायत विकास निर्देशांकमध्ये ग्रामपंचायत विकासाच्या कमकुवत बाबी व बलस्थाने निश्चित होणार आहेत त्याचा उपयोग GPDP, BPDP आणि DPDP तयार करण्यामध्ये होणार आहे.
- ३.४) पंचायत विकास निर्देशांकच्या माध्यमातून निर्माण होणारा माहितीसंग्रह जिल्हा, राज्य व केंद्रपातळीवर विकास नियोजन प्रक्रीयेसाठी वापरण्यात येईल.
- ३.५) ग्रामपंचायतीचा त्यांच्या LSDGs मध्ये पंचायत विकास निर्देशांकामध्ये केलेल्या कामगिरीच्या आधारे ५ प्रकारात वर्गवारी करणेत आलेली आहे. त्यामध्ये ० ते ४० गुणांकन प्राप्त करणारा प्रारंभी(Beginner), ४१ ते ६० च्या दरम्यान गुणांकन प्राप्त करणारा आकांक्षी(Aspirant), ६१ ते ७५ च्या दरम्यान गुणांकन प्राप्त करणारा (प्रदर्शनकर्ता), ७६ ते ९० च्या दरम्यान गुणांकन प्राप्त करणारा (अग्रणी) व ९० च्या वर गुणांकन प्राप्त करणारा प्राप्तकर्ता.
- ३.६) पंचायत विकास निर्देशांक चा उपयोग ग्रामपंचायतीना त्यांना कोणती कामे/ उपक्रम राबविवयाची आहेत यासाठी दिशादर्शक म्हणून होईल.
- ३.७) ग्रामपंचायतीच्या शाश्वत विकास स्थानिकीकरणा संदर्भातील २०२३- २४ मध्ये तयार होणारा पंचायत विकास निर्देशांक हा बेसलाईन इन्फॉर्मेशन म्हणजेच पायाभूत माहिती म्हणून वापरला जाईल.
- ३.८) राष्ट्रीय पंचायत पुरस्कार २०२४ साठी ग्रामपंचायतीच्या निवडी पंचायत डेव्हलपमेंट इंडेक्स मधील निर्देशांकाच्या माध्यमातून करण्यात येणार आहे. यापुढे राष्ट्रीय पंचायत पुरस्कारासाठी कोणतीही वेगळी प्रश्नावली ग्रामपंचायत मुल्यांकनासाठी वापरली जाणार नाही.

४. पंचायत विकास निर्देशांक अंमलबजावणीसाठी समित्यांची रचना:-

सदर निर्देशांकाच्या अंमलबजावणीसाठी राज्य स्तर, जिल्हा स्तर, उपविभाग व तालुका स्तरावर प्रमाणीकरण व ग्रामपंचायत स्तर येथे अंमलबजावणी समिती तथा संकलन समिती स्थापन करण्यात येत आहे. त्यांची रचना पुढीलप्रमाणे असेल.

४.१ राज्यस्तर-

४.१-अ) राज्यस्तर सुकाणू समिती (SLSC) -

पंचायतीमध्ये स्थानिक शाश्वत विकास ध्येय साध्य करण्यासाठी मा.मुख्य सचिव यांचे अध्यक्षतेखाली स्थापन केलेली राज्य सुकाणू समिती, महत्वाच्या संबंधित विभागांचे सदस्य व इतर भाग धारकांसह PDI गुणांकन व पायाभूत अहवाल तयार करण्यासाठी, गुणवत्ता पुर्वक माहिती संकलित करण्यासाठी, आवश्यक नियोजन व परिवेक्षण करेल. नियोजन विभाग/अर्थ सांख्यिकी संचालनालय PDI च्या संकलित माहितीचे जतन करणार आहेत.

अ.क्र.	समिती सदस्य पदनाम	समिती मधील पद
१	मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन	अध्यक्ष
२	अपर मुख्य सचिव, महसूल विभाग	सदस्य
३	अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, गृह विभाग	सदस्य
४	अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, कृषि व पशुसंवर्धन विभाग	सदस्य
५	अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, नियोजन विभाग	सदस्य
६	अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, शालेय शिक्षण विभाग	सदस्य
७	अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, ग्राम विकास व पंचायत राज	सदस्य
८	अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, आरोग्य विभाग	सदस्य
९	अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, वन विभाग	सदस्य
१०	अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, महिला व बाल विकास विभाग	सदस्य
११	अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग	सदस्य
१२	अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	सदस्य
१३	सह सचिव (पंचायत राज), ग्राम विकास विभाग	सदस्य
१४	संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचलनालय	सदस्य
१५	संचालक, राज्य ग्रामीण विकास संस्था यशदा पुणे	सदस्य सचिव
१६	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र जीवनान्नोती अभियान (उमेद)	सदस्य
१७	संचालक, राज्य व्यवस्थापन कक्ष ग्रामीण गृहनिर्माण योजना महाराष्ट्र राज्य	सदस्य
१८	संचालक, पंचायत राज महाराष्ट्र राज्य पुणे	सदस्य
१९	अध्यक्षांच्या सहमतीने आवश्यक ते विभाग प्रमुख	निमंत्रित सदस्य

सुकाणू समितीची कार्यकक्षा - राज्यस्तरावर काम करित असलेल्या राज्यस्तरीय सुकाणू समितीचे कार्य पुढील प्रमाणे राहील.

१)सदरची समिती हि राज्याची महत्वपूर्ण समिती असुन ग्रामपंचायतींना उद्दिष्ट साध्य करणेसाठी ही समिती मुख्यतः काम करेल.

२)सुकाणु समिती हि राज्यातील पंचायत विकास निर्देशांकाच्या माहितीचे संकलन जलद व परिस्थितीजन्य प्राप्त होणेसाठी आवश्यक त्या उपाययोजना व दिशानिर्देश देईल व त्याप्रमाणेच्या सुचना निर्गमित करेल.

३)ग्रामपंचायत,तालुका,जिल्हा स्तरावरील गठित समित्यांना मार्गदर्शन करणे.

४)सदर समिती राज्यस्तरावरील सर्व विभागांमधील समन्वय ठेवण्याचे मुख्य काम करेल.

५)प्रत्येक विभागाने त्यांचे संदर्भातिल माहिती प्रमाणित करण्यासाठी क्षेत्रिय कार्यालयातील अनुभवी समन्वय अधिकारी नेमणे.

४.१-ब) राज्यस्तर माहिती प्रमाणिकरण समिती (SLMVC) -

राज्यस्तरीय सनियंत्रण व माहिती प्रमाणिकरण समिती राज्यस्तरावरील सुकाणु समितीची उपसमिती म्हणुन कार्य करेल.राज्यस्तरावर माहितीचे नियंत्रणासाठी व प्रमाणिकरणासाठी पुढील प्रमाणे समितीची रचना व कार्य असेल.

रचना -

अ.क्र.	समिती सदस्य पदनाम	समिती मधील पद
१	प्रधान सचिव, ग्राम विकास व पंचायत राज	अध्यक्ष
२	प्रधान सचिव, नियोजन विभाग	सदस्य
३	सह सचिव (पंरा), ग्राम विकास विभाग	सदस्य
४	उप सचिव (वित्त), ग्राम विकास विभाग	सदस्य
५	संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचलनालय	सदस्य
६	सर्व प्रशासकीय विभागांचे राज्यस्तरीय नोडल अधिकारी	सदस्य
७	सह सचिव/ उप सचिव, नियोजन विभाग	सदस्य
८	अध्यक्ष यांनी निर्देशित केलेले इतर अधिकारी	सदस्य
९	संचालक पंचायत राज	सदस्य
१०	संचालक राज्य ग्रामीण विकास संस्था यशदा पुणे	सदस्य सचिव

कार्य:-

१) माहिती बिंदुंचे ऑनलाईन वितरण करताना विविध विभागाच्या नोडल ऑफीसर यांचेशी चर्चा करुन ते अंतिम करणे.

२) जिल्हा,तालुका स्तरावर संकलित माहितीचे प्रमाणिकरण करणेसाठी माहिती बिंदु (Data points) ला अनुसरुन नोडल ऑफीसर (तालुका व जिल्हा पातळीवर) यांची नेमणुक करतील व ग्रामपंचायत स्तरावर माहिती संकलनासाठी ग्रामपंचायत स्तरावरील क्षेत्रीय अधिकारी/कर्मचारी नेमतील.

- ३) विविध विभागाच्या समिती सदस्यांनी आपल्या अधिनस्त विभागाशी समन्वय साधून माहिती संकलन जलद गतीने करणे.
- ४) राज्यस्तरावरील प्रमाणित माहितीचे अंतिमीकरण करणे.

४.२ - जिल्हास्तर

जिल्हास्तरावर माहितीचे सनियंत्रण व प्रमाणिकरण करणेसाठी जिल्हास्तर संनियंत्रण समिती व जिल्हास्तरीय माहिती प्रमाणीकरण समिती या दोन समित्या कार्यरत राहतील.

४.२.अ) जिल्हास्तर संनियंत्रण समिती:-

अ.क्र	जिल्हा स्तर समिती	समिती पद
१	जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	सह अध्यक्ष
३	जिल्हा पोलीस अधिक्षक	सदस्य
४	जिल्हा अधिक्षक कृषी विभाग, महाराष्ट्र शासन	सदस्य
५	अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
६	विभागीय वन अधिकारी	सदस्य
७	प्रकल्प संचालक, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा	सदस्य
८	जिल्हा नियोजन अधिकारी	सदस्य
९	जिल्हा सांख्यिकी अधिकारी	सदस्य
१०	जिल्हा पुरवठा अधिकारी	सदस्य
११	उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी(पा.पु.व स्व.) जिल्हा परिषद	सदस्य
१२	शिक्षणाधिकारी (प्राथ/माध्य), जिल्हा परिषद	सदस्य
१३	जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
१४	कार्यकारी अभियंता बांधकाम, जिल्हा परिषद	सदस्य
१५	कार्यकारी अभियंता (ग्रा.पा.पु.), जिल्हा परिषद	सदस्य
१६	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
१७	महिला व बाल विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
१८	जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
१९	सहाय्यक आयुक्त, कौशल्य विकास उद्योजकता व रोजगार मार्गदर्शक केंद्र	सदस्य
२०	कृषि विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
२१	गटविकास अधिकारी (मनरेगा), जिल्हा परिषद	सदस्य

२२	जिल्हा अभियान व्यवस्थापक NRLM	सदस्य
२३	व्यवस्थापक, जिल्हा अग्रणी बँक	सदस्य
२४	जिल्हा जल संधारण अधिकारी	सदस्य
२५	जिल्हा समन्वयक, आपले सरकार सेवा केंद्र जिल्हा परिषद	सदस्य
२६	उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी(ग्रा.पं.), जिल्हा परिषद	सदस्य सचिव
२७	आवश्यकते नुसार इतर संबधित विभागांचे जिल्हास्तरिय प्रमुख (समितीच्या अध्यक्षांनी नियुक्ती करावी)	सदस्य

४.२.ब) जिल्हास्तर माहिती प्रमाणिकरण समिती :-

अ.क्र	जिल्हा स्तर समिती	समिती पद
१	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	अध्यक्ष
२	अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
३	प्रकल्प संचालक, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा	सदस्य
४	जिल्हा सांख्यिकी अधिकारी	सदस्य सचिव
५	उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी(पा.पु.व स्व.), जिल्हा परिषद	सदस्य
६	शिक्षणाधिकारी (प्राथ/माध्य), जिल्हा परिषद	सदस्य
७	जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
८	कार्यकारी अभियंता बांधकाम, जिल्हा परिषद	सदस्य
९	कार्यकारी अभियंता (ग्रा.पा.पु.), जिल्हा परिषद	सदस्य
१०	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
११	महिला व बाल विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
१२	जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
१३	सहाय्यक आयुक्त, कौशल्य विकास उद्योजकता व रोजगार मार्गदर्शक केंद्र	सदस्य
१४	कृषि विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
१५	गटविकास अधिकारी (मनरेगा), जिल्हा परिषद	सदस्य
१६	जिल्हा अभियान व्यवस्थापक NRLM	सदस्य
१७	व्यवस्थापक, जिल्हा अग्रणी बँक	सदस्य
१८	जिल्हा जल संधारण अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
१९	जिल्हा समन्वयक, आपले सरकार सेवा केंद्र जिल्हा परिषद	सदस्य

२०	उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी(ग्रा.पं.) जिल्हा परिषद	नोडल अधिकारी
२१	आवश्यकते नुसार इतर संबंधित विभागांचे जिल्हास्तरिय प्रमुख (समितीच्या अध्यक्षांनी नियुक्ती करावी)	सदस्य

४.३- उपविभाग व तालुका स्तर-

४.३.अ) उपविभागीय स्तर सनियंत्रण समिती (SDLMC) -

अ.क्र	उप विभाग स्तर समिती	समिती पद
१	उपविभागीय अधिकारी (महसूल)/ प्रांत अधिकारी	अध्यक्ष
२	संबंधित सर्व तालुक्यांचे गट विकास अधिकारी (ज्या तालुक्याचे आहेत, त्या तालुक्याचे सदस्य सचिव म्हणून काम पाहतील)	सदस्य सचिव
३	संबंधित प्रशासकीय विभागांचे उप विभाग स्तरावरील/ तालुका स्तरावरील प्रमुख	सदस्य
५	अध्यक्ष यांना आवश्यक वाटेल अशा विभागांचे खाते प्रमुख	सदस्य

(एका उपविभागाच्या अंतर्गत एक पेक्षा जास्त तालुके असलेस संबंधित तालुका ज्या उपविभागा अंतर्गत येत असेल त्या संबंधित तालुक्यासाठी समितीचे सचिव म्हणुन त्या त्या तालुक्याचे गटविकास अधिकारी हे कामकाज पाहतील.)

४.३. ब).तालुका स्तर माहिती प्रमाणिकरण समिती -

तालुका स्तरावरील माहिती प्रमाणिकरण समिती ही मुख्यतः कार्यक्षेत्रातील तालुका स्तरावरील प्राप्त होणा-या माहितीचे प्रमाणिकरण करणेसाठी पुढील प्रमाणे असेल.

अ.क्र	तालुका स्तर समिती	समिती पद
१	गटविकास अधिकारी, पंचायत समिती	अध्यक्ष
२	सहाय्यक गटविकास अधिकारी, पंचायत समिती	सदस्य सचिव
३	निवासी नायब तहसिलदार	सदस्य
४	तालुका कृषी अधिकारी, महाराष्ट्र शासन	सदस्य
५	पुरवठा अधिकारी, महसूल विभाग	सदस्य
६	पशुधन विकास अधिकारी, पंचायत समिती	सदस्य
७	तालुका आरोग्य अधिकारी, पंचायत समिती	सदस्य
८	वैद्यकीय अधिक्षक, ग्रामीण रुग्णालय/उप जिल्हा रुग्णालय	सदस्य
९	बाल विकास प्रकल्प अधिकारी, पंचायत समिती	सदस्य
१०	गटशिक्षणाधिकारी, पंचायत समिती	सदस्य
११	उपअभियंता (ग्रा.पा.पु), पंचायत समिती	सदस्य

१२	उपअभियंता, (छो.पा.वि) पंचायत समिती	सदस्य
१३	उपअभियंता, (ल.पा.वि.) पंचायत समिती	सदस्य
१४	उपअभियंता (जलसंधारण) राज्य स्तर	सदस्य
१५	उपअभियंता (बांधकाम) पंचायत समिती	सदस्य
१६	उपअभियंता (महावितरण) मराविविकं सर्व	सदस्य
१७	वनपरिक्षेत्र अधिकारी वनविभाग	सदस्य
१८	वनक्षेत्रपाल सामाजिक वनीकरण विभाग	सदस्य
१९	पोलिस निरीक्षक पोलिस स्टेशन सर्व	सदस्य
२०	कृषि अधिकारी, पंचायत समिती	सदस्य
२१	विस्तार अधिकारी (सांख्यिकी), पंचायत समिती	सदस्य
२२	विस्तार अधिकारी (कृषि), पंचायत समिती	सदस्य
२३	तालुका अभियान व्यवस्थापक, NRLM पंचायत समिती	सदस्य
२४	तालुका सहाय्यक कार्यक्रम अधिकारी, MREGS पंचायत समिती	सदस्य
२५	आवश्यकते नुसार इतर संबंधित विभागांचे तालुकास्तरिय प्रमुख (समितीच्या अध्यक्षांनी नियुक्ती करावी)	सदस्य
२६	विस्तार अधिकारी (पंचायत), पंचायत समिती	नोडल अधिकारी

४.४). ग्रामपंचायत स्तर माहिती संकलन समिती (PLDCC) -

पंचायत विकास निर्देशांकाची प्रगती ख-या अर्थाने ग्रामपंचायत स्तरावर संकलित होणा-या माहितीवर अवलंबून असून त्याची सुनिश्चिती ग्रामपंचायत स्तरावर झालेस पंचायत विकास निर्देशांकाचा माहिती ग्रामपंचायतीचा विकास सुरु करणेचा प्रारंभ बिंदु व संबंधित बाबीचा विकास थांबविणेचा अंतिम बिंदु निश्चित करणेसाठी वापरता येईल. त्यासाठी ग्रामपंचायत स्तरावर ग्रामपंचायत स्तर माहिती संकलन समिती पुढील प्रमाणे असेल.

अ.क्र	ग्राम स्तर समिती	समिती पद
१	सरपंच/प्रशासक	अध्यक्ष
२	ग्रामपंचायतीचे सदस्य महिला २ व पुरुष २	सदस्य
३	कृषि सहाय्यक कृषि विभाग	सदस्य
४	तलाठी महसूल विभाग	सदस्य
५	प्राचार्य सर्व (असल्यास)	सदस्य
६	मुख्याध्यापक सर्व	सदस्य

७	पशुधन अधिकारी	सदस्य
८	वैद्यकीय अधिकारी /ए.एन.एम.(सहाय्यक परिचारिका, प्रसविका)	सदस्य
९	गुन्हे बीट अंमलदार पोलीस विभाग	सदस्य
१०	पोलीस पाटील	सदस्य
११	वनपाल वनविभाग	सदस्य
१२	बँक शाखा व्यवस्थापक (सर्व)	सदस्य
१३	रेशन धान्य दुकानदार	सदस्य
१४	बचत गट प्रतिनिधी /समूह साधन व्यक्ती	सदस्य
१५	अंगणवाडी सेविका सर्व	सदस्य
१६	आरोग्य सेवक/आरोग्यसेविका/आशा स्वयंसेविका सर्व	सदस्य
१७	पाटकरी लघुपाटबधारे विभाग	सदस्य
१८	वायरमन मराविविकें	सदस्य
१९	समूह संसाधन व्यक्ति	सदस्य
२०	जिल्हा साधन व्यक्ति	सदस्य
२१	ग्रामसेवक /ग्रामविकास अधिकारी	सदस्य सचिव
२२	माहिती संकलनासाठी समिती अध्यक्ष व सचिव यांना आवश्यक सदस्यांची नियुक्ती करावी	सदस्य

५. जिल्हा व उप विभाग स्तरावरील संनियंत्रण समितीची कार्ये:-

५.१) प्रत्येक स्थानिक निर्देशकांवरील माहिती बिंदुंचे (Data points) स्रोत आणि संबंधित क्षेत्रीय कार्यालयातील माहिती बिंदुंचे (Data points) मॅपिंग करणेसाठी संबंधित विभाग प्रमुखांची बैठक आयोजित करून सल्ला मसलत करून माहितीचे स्रोत ठरविणे.

५.२) विविध स्तरावरील संनियंत्रण समिती माहितीचे संकलन जलदगतीने प्राप्त होणेसाठी आवश्यक त्या उपाययोजना व दिशानिर्देश देईल व त्याप्रमाणेच्या सुचना निर्गमित करेल.

५.३) वरीष्ठ संनियंत्रण समिती कनिष्ठ समित्यांना मागदर्शन करतील.

५.४) विविध स्तरावरील माहिती प्रमाणीकरण समितीकडून गुणवत्तापूर्ण माहिती प्राप्त होण्यासाठी आवश्यक सूचना देणे.

५.६) प्राप्त माहितीचे निरीक्षण व पुनरावलोकन करणे.

५.७) संकलित माहिती गुणवत्तापूर्ण नसलेस तसेच चुकीची असलेस ती अप्रमाणित करून पुन्हा कनिष्ठ स्तरावरील समितीकडे पाठवणे.

६. राज्य, जिल्हा व तालुका स्तरीय माहिती प्रमाणीकरण समितीची कार्ये:-

- १) क्षेत्रीय स्तरावर विविध स्रोतांकडून माहिती संकलनासाठी धोरणात्मक यंत्रणा निर्देशित करणे.
- २) तालुका व जिल्हा स्तरावरील विविध विभागांच्या संबंधित नोडल अधिकाऱ्यांच्या देखरेखीखाली माहिती प्रमाणिकरण करणे.
- ३) विविध स्तरांवर मानांकन आणि प्रमाणीकरण व्यवस्था स्थापना करणे.
- ४) संकलन समिती तसेच कनिष्ठ स्तरावरून प्राप्त झालेल्या गुणवत्तापूर्ण व प्रमाणीत केलेल्या माहितीचे त्यांचे स्तरावर प्रमाणिकरण करणे.
- ५) चुकीची अथवा दुरुस्त करावयाची माहिती अप्रमाणित करून पुन्हा संबंधित समितीला परत पाठविणे.
- ६) प्रमाणीत माहिती संबंधित स्तरावरील संनियंत्रण समितीला पुढील कार्यवाहीसाठी सादर करणे.
- ७) कनिष्ठ स्तरावरील विविध समिती/ कार्यालये यांना माहिती संकलनासाठी मागदर्शन करणे.
- ८) प्रत्यक्ष माहिती संकलन करताना येणा-या अडिअडचणींबाबत संबंधित संनियंत्रण समितीला अवगत करणे व उपाय शोधणे.

७. ग्रामपंचायत स्तर माहिती संकलन समितीची कार्ये :-

- १) ग्रामपंचायत स्तरावर माहिती संकलनासाठी विविध विभागांशी समन्वय ठेऊन माहिती संकलित करणे.
- २) आपल्या विभागाची माहिती विहित नमुन्यामध्ये योग्य, अचूक, गुणवत्तापूर्ण व जलद गतीने संकलन करून फॅसिलिटेटर यांच्या ताब्यात देणे.
- ३) संकलित करावयाची माहिती प्रमाणित रजिस्टर वरून किंवा माहितीची खात्री केलेनंतरच घ्यावी.
- ४) माहिती संकलनासाठी काही अडचणी असलेस आपल्या तालुका स्तरीय नोडल ऑफीसर यांना कळविणे व त्याचेमार्फत प्राप्त होणा-या सुचनांनुसार पुढील माहिती संकलन पार पाडणे.
- ५) ग्रामपंचायत स्तरावर माहिती संकलन केलेली माहिती कोणत्याही स्तरावर अप्रमाणित झालेस संबंधित माहिती संकलन अधिकारी यांनी सदर अप्रमाणित माहिती मध्ये आवश्यक ती सुधारणा/दुरुस्ती करणे व पुन्हा फॅसिलिटेटर यांचेमार्फत तालुका स्तरीय समितीकडे प्रमाणित करणेसाठी पाठविणे.

८. इतर सूचना :-

- १) ग्रामपंचायत स्तरावर सर्व विभागांची माहिती भरणेसाठी www.pdi.gov.in या पोर्टलचा वापर करावा.

पंचायत विकास निर्देशांकाची(PDI) ची माहिती www.pdi.gov.in या पोर्टलवर ऑनलाईन माहिती भरणेसाठी www.egramswaraj.gov.in या पोर्टलला देण्यात आलेल्या User id व Password चा वापर करावा.

- २) माहिती प्रमाणित करणेसाठी ऑनलाईन भरणे तसेच तालुका स्तर प्रमाणिकरण समिती मार्फत प्राप्त अप्रमाणित माहिती मध्ये दुरुस्ती हि फक्त ग्रामपंचायत स्तरावरच केली जाईल.

३) राज्य/जिल्हा/उपविभाग/तालुका स्तरावर कोणत्याही प्रकारच्या माहिती बिंदुंची दुरुस्ती व सुधारणा करता येणार नाही. त्यासाठी ते माहिती बिंदु अप्रमाणित करून ग्रामपंचायतीकडे वर्ग करतील.

९. क्षमता बांधणी आणि प्रशिक्षण -

१) पंचायत विकास निर्देशांक(PDI) संबंधित नोडल अधिकारी, इतर अधिकारी/भागधारकांना हँडहोल्डिंग, क्षमता वृद्धी आणि प्रशिक्षण पूर्ण करणे.

२) पंचायतीचे निवडून आलेले प्रतिनिधी आणि विविध विभागातील अधिकारी, कर्मचारी यांचे प्रशिक्षण आयोजित करणे.

३) ग्रामपंचायत स्तरावर विविध विभागांकडून माहिती संकनासाठी निवड केलेले विकास सहाय्यक (Facilitator) यांना प्रशिक्षित करणे.

४) यशदा मार्फत स्थानिक भाषेत प्रशिक्षण मॉड्यूल विकसित करणे.

५) क्षमता बांधणी प्रशिक्षण राज्य ग्रामीण विकास संस्था, यशदा आणि राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान यांच्यामार्फत राबविण्यात येईल.

१०. राज्य/जिल्हा/तालुका/ग्रामपंचायत स्तरावर विविध भागधारकांची भूमिका -

१०.अ) माहिती स्रोत प्रमाणिकरण समिती -

१) माहिती बिंदु कोणत्या विभागांतर्गत उपलब्ध होऊ शकतात याबाबतचा निर्णय अंतिम करणे व सर्व माहिती बिंदुंचे माहिती स्रोतांचे प्रमाणिकरण करणे.

२) माहिती बिंदु (Data points) ज्या विभागातील आहे तो विभाग ओळखल्यानंतर त्या विभागातील कोणत्या क्रमांकाच्या/नावाचे रजिस्टर मध्ये माहिती बिंदु(Data point) उपलब्ध आहे हे ओळखणे.

३) माहिती बिंदुंचा (Data points) चा विभाग व रजिस्टर क्रमांक/नाव ओळखल्यानंतर सदर माहिती बिंदुंची माहिती ह्याच विभागाकडून प्राप्त होणार असलेची खात्री माहिती स्रोत प्रमाणिकरण टीमच्या वतीने केलेनंतरच ती अंतिम करावी.

१०.ब) विकास सहाय्यक/फॅसिलिटेटर (Facilitator) - ग्रामपंचायत किंवा इतर शासकीय विभागाचा अधिकृत अधिकारी/कर्मचारी / माहिती संकलनाचे काम करणेसाठी तात्पुरत्या स्वरूपात नेमलेले कंत्राटी कर्मचारी/ राज्य शासनाच्या वतीने नियुक्त केलेल्या एजन्सीचा कर्मचारी यांची नेमणूक विकास सहाय्यक म्हणून करण्यात येईल. (याबाबत आवश्यकतेनुसार स्वतंत्रपणे सूचना देण्यात येतील.)

कार्यकक्षा:-

१) ग्रामपंचायत स्तरावरील माहिती स्रोत असणा-या सर्व विभागांशी समन्वय ठेऊन ऑनलाईन Download केलेला विभागनिहाय माहिती संकलन नमुना फॉर्म संबंधित विभागांना देऊन माहिती संकलनासाठी संबंधित विभागांना वेळोवेळी भेट देणे.

- २) योग्य, अचुक व ग्रामपंचायत स्तरावरील संबंधित विभागाच्या माहिती संकलन अधिकारी/कर्मचारी यांनी स्वयं साक्षांकित व प्रमाणित केलेली लिखित स्वरूपातील(Hard copy) माहिती जमा करणे.
- ३) माहिती संकलन व माहिती ऑनलाईन करणेसाठी सर्व विभागांना सोपे जाईल अशी व्यवस्था करणे.
- ४) लिखित स्वरूपात संकलित केलेली माहिती ऑनलाईन पोर्टलवर भरणे व लिखित माहिती (Hard copy) ऑनलाईन अपलोड करावी.
- ५) विभागनिहाय ऑनलाईन भरलेली माहिती Download करुन ग्रामसभेच्या मान्यतेसाठी ग्रामसेवकांकडे सादर करणे.
- ६) ग्रामसभेच्या मान्यतेनंतर संकलित केलेली माहितीमध्ये आवश्यकतेनुसार दुरुस्ती ग्रामसभा व माहिती संकलन अधिकारी यांचेतील निर्णयांअंती करावा.
- ७) संकलित माहितीला अंतिम मान्यता ग्रामसभेत मिळालेनंतर सदरची माहिती ऑनलाईन तालुका स्तर प्रमाणिकरण समितीच्या मान्यतेसाठी ऑनलाईन सादर करणे.
- ८) तालुका प्रमाणिकरण समितीकडुन प्राप्त अप्रमाणित माहिती बिंदु(Data points) संबंधित विभागांना पुन्हा दुरुस्तीसाठी पाठविणे व दुरुस्ती करुन प्राप्त झालेली माहिती पुन्हा ऑनलाईन भरणे.

१०.क) ग्रामसेवक/ग्रामविकास अधिकारी -

- १) विविध विभागांकडुन प्राप्त झालेली व फॅसिलिटेटरच्या सहाय्याने ऑनलाईन भरण्यात आलेला माहितीचा नमुना फॉर्म डाऊनलोड करुन तो ग्रामसभेच्या मान्यतेसाठी ग्रामसभेसमोर ठेवावा.
- २) संकलित माहितीच्या ग्रामसभेच्या मान्यतेनंतर तालुका प्रमाणिकरण समितीकडे फॅसिलिटेटर च्या मदतीने माहिती ऑनलाईन भरावी.
- ३) ग्रामपंचायत स्तरावर सर्व विभागांच्या माहितीचे संकलन व ग्रामसभेची मान्यता घेणे व मान्यता मिळालेली अंतिम माहिती ऑनलाईन भरुन ग्रामपंचायत स्तरावरील माहिती प्रमाणिकरणासाठी पाठविणे.
- ४) विकास सहाय्यक किंवा फॅसिलिटेटर (Facilitator) म्हणुन ग्रामसेवक/ग्रामविकास अधिकारी हे काम करु शकतात किंवा ज्या ग्रामपंचायतींना फॅसिलिटेटर उपलब्ध नाही अशा ग्रामपंचायतींचे ग्रामसेवक/ग्रामविकास अधिकारी हेच मुलभुतरित्या फॅसिलिटेटर असतील.

१०.ड) तालुका स्तरीय अधिकारी/समिती -

- १) गटविकास अधिकारी व इतर संबंधित विभागाचे नोडल ऑफीसर हे ग्रामपंचायतीकडुन विभागनिहाय प्राप्त योग्य,अचुक व गुणवत्तापुर्ण माहितीचे प्रमाणिकरण किंवा अयोग्य,चुकीचा किंवा गुणवत्तापुर्ण नसलेल्या माहितीचे अप्रमाणिकरण करणेचे महत्वपुर्ण काम तालुका स्तरीय नोडल ऑफीसर करतील.

- २) ग्रामपंचायत स्तरावरील सर्व विभागांची संपुर्ण माहिती प्रमाणित केले नंतर अंतिमतः माहिती प्रमाणित करुन जिल्हा सनियंत्रण व प्रमाणिकरण समितीकडे पाठविणेचे काम गटविकास अधिकारी करतील.

१०.इ) जिल्हास्तरीय अधिकारी/समिती -

- १) गटविकास अधिकारी यांचेकडून ग्रामपंचायत निहाय प्राप्त झालेली माहिती प्रमाणित/अप्रमाणित करणे.
- २) अप्रमाणित माहिती पुन्हा तालुका स्तर सनियंत्रण व माहिती प्रमाणिकरण समितीमार्फत ग्रामपंचायतीकडे आवश्यक त्या दुरुस्तीसाठी पाठविणे.
- ३) तालुका स्तरावरील सर्व विभागांची संपुर्ण प्रमाणित माहिती जिल्हा स्तर सनियंत्रण व प्रमाणिकरण समितीच्या वतीने राज्य स्तरावर अंतिम प्रमाणिकरणासाठी पाठविणे.

१०.फ) राज्य स्तरीय अधिकारी/समिती -

- १) राज्य समिती जिल्हा समितीकडून प्राप्त प्रमाणित माहितीला प्रमाणित/अप्रमाणित करेल.
- २) अप्रमाणित माहिती जिल्हा समितीकडे ग्रामपंचायतीने आवश्यक त्या दुरुस्त्या करणेसाठी पाठविणे.
- ३) सर्व विभागांची सर्व माहिती बिंदुंची माहिती प्राप्त होऊन प्रमाणित झालेनंतर अंतिम गुणांकनासाठी पाठवेल.

११. पंचायत विकास निर्देशांक राबविणेबाबतच्या सविस्तर व मार्गदर्शक सुचना उपरोक्त प्रमाणे देण्यात आलेल्या आहेत. तसेच विविध स्तरावर विविध समित्यांचे रचना व कार्य याबाबतची कार्यपद्धती विशद केलेले असुन पंचायत विकास निर्देशांक(PDI) हा ग्रामपंचायतीच्या सर्व विभागांसाठी व सर्व स्तरावरील विकास कामांसाठी महत्वपूर्ण केंद्रबिंदु असुन त्यासाठी पंचायत विकास निर्देशांक(PDI) ची यशस्वी अंमलबाजवणी संपुर्ण राज्यात व्हावी. ग्रामपंचायत स्तरावर सर्व विभागांची माहिती प्रथमतःच पंचायत विकास निर्देशांकाच्या माध्यमातुन एकत्रितपणे एकाच व्यासपीठावर सर्व विभागांच्या समावेशाने उपलब्ध करणेत आलेली असुन त्याची यशस्वी अंमलबजावणी करणेची जबाबदारी संबंधित सर्व विभागांची राहिल. पंचायत विकास निर्देशांक (PDI) बाबत अधिक माहिती केंद्र शासनाच्या <http://www.pdi.gov.in/> या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहे. पंचायत विकास निर्देशांकासाठी संचालक राज्य ग्रामीण विकास संस्था, नोडल अधिकारी म्हणून काम पाहत असून “पंचायत विकास निर्देशांक” च्या संकलित माहितीचे जतन

संचालक,अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय (SDG Cell) यांच्याकडून करण्यात येईल. सदर पंचायत विकास निर्देशकांसाठी राज्य, जिल्हा व तालुका स्तरावर प्रशिक्षण आयोजित करण्यात येईल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२३१२१५१८१५४६१०२० असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(एकनाथ डवले)

प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय मुंबई-३२.
२. अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव मंत्रालयीन विभाग (सर्व) मंत्रालय मुंबई-३२.
३. विभागीय आयुक्त (सर्व)
४. महासंचालक, राज्य ग्रामीण विकास संस्था, यशदा बाणेर रोड, पुणे.
५. संचालक अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, नविन प्रशासकिय भवन, मंत्रालय मुंबई-३२.
६. संचालक, राज्य व्यवस्थापन कक्ष, ग्रामीण गृहनिर्माण योजना महाराष्ट्र राज्य, सिबीडी बेलापूर, नवी मुंबई.
७. संचालक, पंचायत राज, महाराष्ट्र राज्य पुणे.
८. जिल्हाधिकारी (सर्व).
९. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र जीवनोन्नती अभियान (उमेद), कोकण भवन, नवी मुंबई.
१०. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, (सर्व)
११. PDI नोडल अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य तथा उप महासंचालक तथा संचालक रागाविसं, यशदा बाणेर रोड, पुणे.
१२. निवडनस्ती कार्यासन पंरा-१.